

Universitätsbibliothek Wuppertal

Annæi Senecæ Tvm Rhetoris Tvm Philosophi Opera Omnia

Quid in eo contineatur sequens pagina indicabit

Seneca, Lucius Annaeus <Rhetor>

M.DC.XLVI., 1646

Liber quartus

Nutzungsrichtlinien Das dem PDF-Dokument zugrunde liegende Digitalisat kann unter Beachtung des Lizenz-/Rechtehinweises genutzt werden. Informationen zum Lizenz-/Rechtehinweis finden Sie in der Titelaufnahme unter dem untenstehenden URN.

Bei Nutzung des Digitalisats bitten wir um eine vollständige Quellenangabe, inklusive Nennung der Universitätsbibliothek Wuppertal als Quelle sowie einer Angabe des URN.

[urn:nbn:de:hbz:468-1-1509](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:468-1-1509)

M. ANNÆI SENECAE
CONTROVERSIARVM
LIBER QVARTVS.

[vulgò nonus.]

NA videbar promissum meum implere. Circuſpiciebam tamen, nunquid me præteriret. Vltro Votiæni Montani mentionem intulisti: & velim vos subinde aliqua nomina mihi offerre, quibus aduocetur memoriæ: quæ quando senilis per se marcet, admonita & aliquando laceſcita, facile se colliget. MONTANVS VOTIÆNVS adeo nunquam ostentationis declamauit causa, vt ne exercitatus quidem declamauerit. Rationem querenti mihi ait: Vtram vis; honestam, an veram? Si honestam, ne male assuescam. Qui declamationem parat, scribit non vt vincat, sed vt placeat. Omnia itaque lenocinia ita conquirat: argumentationes quia molestæ sunt, & minimum habent floris, relinquat; sententiis explicationibusque audientis delinere contentus est. Cupit enim se approbare, non causam. Sequitur autem hoc vsq; in forum declamatores vitium, vt necessaria deferant, dum speciosa festinant. Accedit etiam illud, quod aduersarios quamuis fatuos fingunt, respondent illis & quæ volunt, & cum volunt. Præterea nihil est quod errorem aliquo damno castiget: stultitia eorum gratuita est. Vix itaque in foro futurus periculosus stupor diserti polest: qui creuit, dum tutus est, Quid, quod laudationibus crebris sustinentur, & memoria illorum assuevit certis intervallis quiescere? Cum ventum est in forum, & desit illos ad omnem gestum plausus excipere

excipere, aut deficiunt, aut labant. Ad dice nunc, quod ab aliis nullius interuentu excutitur. Nemo ridet, nemo ex industria obloquitur, familiares sunt omnium vultus. In foro, vt nihil aliud, ipsum illos forum turbat: hoc quod vulgo narratur an verum sit, tu melius potes scire. Declamatoriae virtutis. **LATRONEM PORCIUM** vnicum exemplum, cum pro reo in Hispania Rustico Porcio propinquo suo diceret, vsque eo esse confusum, vt à solæcisimo, inciperet: nec ante potuisse confirmari, restum ac parietes desiderantem, quàm impetrauit vt iudicium ex foro in basilicam transferretur. Vsque eò ingenia in scholasticis exercitationibus delicate nutriuntur, vt clamorem, silentium, risum, cœlum denique pati nesciant. Non est autem utilis exercitatio, nisi quæ operi simillima est illi ad quod exercet: itaque durior solet esse vero certamine. Gladiatores grauioribus armis discunt quàm pugnant: diutius illos magister armatos quàm aduersarius sustinet. Luctantes binos simul ac ternos fatigant, vt facilius singulis resistant. Cursores quo intra exiguum spatium de velocitate eorum iudicetur, id sæpe in exercitatione decurrunt, quod semel decursuri sunt in certamine. Multiplicatur ex industria labor, quæ condiscimus, vt leuetur quo decernimus. In scholasticis declamationibus contra euenit: omnia molliora & solutiora sunt. in foro partem accipiunt, in schola eligunt: illic iudici blandiuntur, hic inseruiunt: illic inter fremitum circumsonantis turbæ intendendus animus est, vox ad aures iudicis perferenda est: hic ex vultu dicentis pendet omnium vultus. Itaque velut ex vmbroso & obscuro prodeunt loco, claræ lucis fulgor obcœeat: sic istos à scholis in forum transeunt, omnia tanquam noua & inuisitata perturbant: nec ante in oratorem corroborentur, quàm multis perdomiti contumeliis, puerilem animum scholasticis deliciis languidum, vero labore durarunt. **LEPIDVS**, vir egregius, & qui declamatorio non studio.

CONTROVERSIA XXIV.

Cimon ingratus Callia.

LEX ADULTERVM CVM ADULTERA QVI DEPRE-
HENDERIT, DVV VTRVMQVE INTERFICIAT,
SINE FRAVDE SIT. INGRATI SIT ACTIO. Themis.
Miltiades peculatus damnatus, in carcere alligatus decessit.
Cimon filius eius ut eum sepeliret, vicarium se pro corpore
patris dedit. Callias sordide diuus natus, redemit eum à Re-
publica & pecuniam soluit, eique filiam suam collocavit,
quam ille deprehensam in adulterio, deprecante patre occidit.
Ingrati reus est.

PRO CIMONE. ALBVTHI SILI. Non me mouet peri-
culum meum, semper nos in malis nostris non fortunam,
sed causam spectauimus. Non dubito, quin Callias redem-
ptus Miltiadem, si iam habuisset filiam nubilem. MV-
SA. Aliud alius pati non potest; mihi adulterium carcer
est. ARELLII FVSCI PATRIS. Nihil, inquit, filia plus
possum dare quam Cimonem virum, quando mihi contin-
gent ex eo nepotes? Ferrum à lege mihi traditum, ad vin-
dictam pudicitia, proiciam? Perdidisti pecuniam Callias,
si tales soluisti manus. Damnatus peculatus, nihil aliud
heredi suo relinquit, quam se patrem. CESTII PII. Non
potest generosus animus contumeliam pati. Merito tu ex
Cimone nepotes habere concupisti. Quid magis in me
probasti quam carcerem? non sum innocentior quam pa-
ter: ne felicior quidem. Hoc vnum interest inter parentis
& filij fortunam, quod illius calamitatum exitus fuit car-
cer, meatum initium. Exponam vobis, quam in neminem
meorum ingratus sum. Vnus Miltiadis census inuentus est
Cimon filius: nec hic quidem quicquam habuit, quod da-
re pro patre prater seipsum posset. In Cynegyri domo spe-
iare nuptias poteram, nedum in Callia. nec verebar, ne Cy-
negyros pluris suas aestimaret manus. Redemptus Cimon
redemptoris felicitas est. VOTIENI MONTANI. Faciam
dicat, non accepi beneficium, alter reddidit. Certe benefi-
cium reddam, cum tam honestum desideraris quam dedi-
sti. Ego adulteros dimittam? quid aliud facerem, si adhuc
alligatus

alligatas haberem manus? egit me attonitum dolor. Non mehercule sic exorasset Miltiades pater. Nihil Calliæ debeo, nisi liber sum. Est vic egregius Callias, est misericors. sed vtinam tantum aduersus bonos. Maior iniuria est, si nunc manus Cimonis alligantur, quàm fuit beneficium quo tunc solutæ sunt. Non iste iniquiore animo filiam amisit, quàm ego vxorem: sed æquiore animo impudicam pati voluit. Vis diuitias tuas abscondere, cum in eos inciderint qui mendicitate censentur? Nihil habet domus nostra melius quod ostendat, quàm paupertatem. Da pecuniam Miltiadi, qua damnationem loat, nocens erit: da Cimoni, qua patrem redimat, pius non erit. **VIBII GALLI.** Nullo mihi felicior videor, quàm quòd Miltiadis pretium fui. Alligatus iacebat Persicæ potentia vindex, libertatis publicæ assertor: alligatus iacebat crimen ingratae ciuitatis. Adulteram dimittam patri? adulteram, cui non tam gloriator, quòd filius sim Miltiadis, quàm quòd vicarius. Quid? tu pœnam putas pro Miltiade alligari? Si adu'terum solum occidero, exulandum est. quid faciam? non occidam? plus quàm præstitisti exigis: pro carcere exilium. Neutrum occidam, plus quàm præstitisti exigis. vnum beneficium dedisti: duo petis. Magna vterque beneficium, dum datis, recepistis. Cimon, quod Miltiadem redemit: tu, quod Cimonem. Videbatur mihi omnis maiorum meorum circa me turba fremere dicentium: Vbi sunt illæ manus quæ soluere Miltiadem? Non mihi occurrit indulgentia vxoris: non Callias socer: non vllius aut rei, aut beneficii memoria: feci quod soleo, nihil aliud aspexi quàm patrem. **MENTONIS.** Cogita adulteros esse pro quibus rogas, cogita qualium misereri soleas. Turpe est, ab eodem dimitti & adulteros & Cimonem. Ego sum, qui referre gratiam ne mortuis quidem desino. Ita mihi veros habere liberos contingat. quod quantum sit, Miltiades expertus est. **PORCII LATRONIS.** Ego adulteros dimittam? ardet cupiditate vindictæ animus. Has manus continere non posset Miltiades, quas alligare potuit. Si in hoc solutus sum, redde me carceri. Ille Græciæ seruator, & Persarum vindex, Orientalisque domitor, cui modo tam insignem triumphum fortuna de hoste detulerat, damnatus est peculatus, ob hoc videlicet ipsum, vt innocentia eius, quæ alioquin latere po-

tuerat, ipsa damnatione ostenderetur. damnatus est innocens. Quis in ciuitate misericors est? nunc occasio misericordiae venit. Miltiades redimendus est. Redemi corporis tuum, Miltiade, ne funeri quidem interfuturus, in quod me ipsum impenderem. Misereor accusatoris mei, non quia perdidit filiam, sed quia habuit. Dignus erat Callias habere tales, quales redemit. Quod si me in hac stuprorum patrietiam redemisti, matrimonio carcerem praefero. Honestius patri alligor, quam adultero soluo. Ut audiui esse qui pecuniam numeraret, miratus sum fuisse in ciuitate nostra quemquam, qui Cimonom redimere quam Miltiadem maluisset. Ego ne patrem quidem meum, nisi innocens fuisset, redemissem. **BLANDI.** Obiiciat licet vincula; nunquam tamen effice, ut non magis carcere gloriem quam matrimonio. Duris sunt hominum affectus. tu fortasse Callia vincula ferre non potes; ego adulteram vxorem. Effugient ergo adu'teri, tanquam alligatas Cimonis manus? **ARGENTARII.** Redemptum me protinus appellare coepit de filiae nuptiis. Statim, inquam. Callias experitur an gratus sum: habe filiam sine Cimone. pro vna rogat, duos eripit **FVLEVI SPARSI.** Dic nunc, Ego te carcere exemi: dum ego respondeam, Ego me carceri tradidi. Nunquam effici poterit, ut melius actum putem quod à Callia redemptus sum, quam quod pro Miltiade alligatus. Filia tua abstulit tibi generum Cimonom. Ductus est pater meus in carcerem, etiamnum captiuus suis plenum. **IVNII GALLIONIS.** Beneficium, inquit, tibi dedi, quod filiam tibi collocaui. Nunc verò Miltiade grauiorem fortunam carcere sustines. Callias tecum communicare dignatus est. Ego me redemptum putabam, filiae istius emprus sum. Steterunt ante oculos meos maiorum imagines, immisitque sede sua Miltiades, maiestate imperatoria refulsit, & iterum meas inuocauit manus. **IVNII BASSI.** Calliae filiam vxorem duxi. hanc tibi pater iniuriam feci, dum ingratus esse nolo. Placeas tibi licet, & istas iactes diuitias; tantidem tamen redemi patrem, quanti à te redemptus sum.

DIVISIO. **LATRO** in has quaestiones diuisit; An quisquam gratiam non retulit, cum possit, ingrati teneatur. Multa, inquit, interueniunt, propter quae non debeam facere, etiam si possum. Si non tenetur, quisquis non retulit gratiam,

riam, cum posset, an hic teneatur. Hoc in hæc diuifit, An
 possit ob id damnari, quod lege fecit: deinde, an facere de-
 buerit. Nouissimè, an si affectu & indignatione ablati,
 non fuit in sua potestate, ignoscendum illi sit. Hæc non
 tanquam quæstionem, sed, vt illi mos erat, pro tractatione
 aut loco. **MONTANVS** **VOTIENS** quæstionem hanc ad-
 iecit: An gratiam retulerit Cimon Calliæ. Tuli, inquit, fi-
 liam tuam vxorem: filia tua Miltiadis nurus facta est. non
 putas beneficium, habere communes cum Miltiade nepo-
 tes? **GALLIO** illam quæstionem duram mouit, sed diligen-
 ter executus est, quæ solet esse in ingrati controuersis pri-
 ma. an beneficium acceperit. Non erat, inquit, mihi pœ-
 na in carcere esse. mea voluntate illo perueneram. ita me
 putas libentius in cubiculo iacuisse? Nullus tum erat locus
 Athenis honestior, quàm qui Miltiadem habuerat. Deinde
 & illam subiunxit quæstionem, An teneatur is qui benefi-
 cium acceperit, quod non petiuit. Non rogauit, inquit, te.
 dedisti istud iactationi tuæ. putastis ad gloriam tuam per-
 tinere, ita tu non accepisses beneficium, si tibi soluere Milti-
 adem contigisset? **SYLO** **POMPBEVS** à parte Calliæ duo
 beneficia dixit se dedisse, quòd redemisset, & quòd egenti
 filiam collocasset. hoc quod secundum posuit, nemo alius
 pro beneficio imputauit, in quo adeo non est dubium, an
 beneficium non dederit, vt dubium sit an acceperit. **NI-
 GER** **BRVTVDIVS** illas præterea quæstiones fecit, An si
 sua causa fecit hoc Callias, vt redimeret Cimonem, an sit
 beneficium. Beneficium enim est, inquit, quod totum eius
 causa præstatur, in quem confertur. Vbi aliquis ex eo aut
 sperat quid, aut præparat, non est beneficium, sed consi-
 lium. & diu executus est, & argumentis & exemplis. Deinde,
 an sua causa fecerit Callias. Voluisti, inquit, opinionem
 sordium illustri facto effugere. petisti ex hoc æternam me-
 moriam. Non magis poterat ignotum esse, à quo Cimon
 solutus esset, quàm pro quo alligatus. Voluisti habere ge-
 nerum nobilem, pium. **HISPO** **ROMANVS** duram quæ-
 stionem fecit: An retulerit gratiam hoc ipso quòd occidit.
 Liberavi, inquit, te dedecore summo. inuito tibi benefi-
 cium dedi. non est quod mireris. Nam & me tu non rogan-
 tem redemisti. Hoc loco commemorauit illos patres, qui
 filias vitiatas occiderunt, qui incluserunt.

COLOR. Color & GALLIONI & LATRONI & MONTANO placuit, vt nihil in Calliam diceretur contumeliosè, & redemptorem & focerum, & infelicem. CESTIVS multa in avarum & in foeneratorem, & mensularium, & lenonem dixit, dum vult illud probare, reddidisse se beneficium quod talem focerum habere sustinuisset. LATRO dixit: Filiam tuam dimittam. quid adultero faciam? pro vna rogas, duos tripis. Hanc HYBREAS aliter dixit sententiam: *Σοὶ ὃ μὲν ἐξ, πικρῶν ἰ μὴ ἐξ οὗ Καλλίας πατὴρ ἐστὶν Adulter, tibi quid faciam? num etiam tuus Callias pater est?* Hæc tota diuersa sententia est à priorè, etiam si ex eadem est petita materia. Illa non est similis, sed eadem, quam dixit prior ADDEVS rhetor, ex Asianis non proiecti nominis: deinde ARELLIVS FVSCVS, *Ἀγέρσιος σοὶ δοχεὶ, Καλλία, σοὶ οἶδος πᾶσι μὲν τῶν γὰρ ἐστὶ ἰδρυγὸς ἦδη. Ingratus tibi, Callia, videor, nescis ubi mihi iam beneficium prestiteris.* Hanc sic tractauit ARELLIVS FVSCVS: Non dices me Callia ingratum: vnde redemeris, cogita. Memini deinde Fuscum cum hæc à discipulis sententia ei obiiceretur, non inficiari, transulisse se eam in Latinum, & aiebat non commendationis se id, aut furti, sed exercitationis causa facere. Do, inquit, operam, vt cum optimis sententiis certem: nec illa corumpere conor, sed vincere. Tum deinde retulit quandam Thucydidis sententiam: *Δεινὴ γὰρ αἰ ἀπὸ ἀλλήλων οὐ γινώσκουσιν, καὶ ἐκαστὸν ἀναρτήματα. Magnam vim habent res secunda ad vniuersiusque vitia tegenda & obumbranda.* Demosthenes, Olyntib. II. Sed Thucydidis locus est in orat. Cleonis lib. II. vnde mutuatus Sallustius. deinde Sallustianam, Res secunda mirè sunt vitii obtentui. cum sit præcipua in Thucyde virtus breuitatis: hac eum Sallustius vicit, & in suis illum castris cæcidit. Nam in sententia Græca tam breui habes, quæ saluo sensu detrahas, deme vel *οὐ γινώσκουσιν*, vel *οὐκ ἐστὶν οὐκ*, deme *ἐκαστὸν*, constabit sensus, etiam si non æque comptus, æque tamen integer. At ex Sallustij sententia nihil demi sine detrimento sensus potest. T. autem Linius tam iniquus Salustio fuit, vt hanc ipsam sententiam & tanquam translatam, & tanquam corruptam dum transfertur, obiiceret Sallustio. Nec hoc, amore Thucydidis facit, vt illum præferat: laudat, quem non timet: & facilius putat posse à se Sallustium vinci, si ante à Thucyde vincatur.

vincatur. **C**RISTIVS colorem hunc pro Callia habuit, obiecit vltro Cimoni, quòd passus esset vxorem suam adulteram fieri, quòd non custodisset, quod expectasset dum superueniret pater, vt spectator calamitatis suæ fieret. Iam, inquit, etiam si dimiseris, ingratus es. ego non expectaue-
 ram dum rogaret. **H**ISPO ROMANVS hunc colorem secutus est, & dixit adolescentem tumidum, & nobilitatis suæ cogitatione insolentem, inuisa habuisse beneficia sua, moleste ferentem socerum suum dici Calliam. Item omnem operam dedisse, vt mores puellæ in vitia non tantum labi pateretur, sed ipse impelleret, vt haberet iustam dimittendi causam. Nactum eam occasionem intermisisse, sed expectasse etiam dum superueniret pater: hoc se cogitasse, Expectat me: vult mecum pares rationes facere. fecisset, si non ostendisset patri adulteram filiam. **G**ORGONIVS in hac controuersia fœdo genere cacozelia vsus, dixit: istud publicum adulterium est, sub Miltiadis tropheis concumbere. **D**ORION cum descripsisset gloria sibi fuisse carcerem, nunquam non se illam fortunam ostentasse, dixit: *Ὅτι ἐστὶ λην Κληβίας, τὴν πιδίαν ἀπεκάλυψα.* Ingresso *Clinia pedicas retexi.* **H**YBREAS dixit: *Συζητώ μιν ἐξο μνη.* Ipse mihi ignosco.

CONTROVERSA XXV.

Flaminius inter cœnam reum puniens.

THEMA. *Flaminius prator inter cœnam à meretrice rogatus, qua aiebat se nunquam decollari hominem vidisse, vn̄m ex damnatis occidit. Accusatur maiestatis.*

CONTRA FLAMINIUM. **M**ENTONIS. Iam etiam perituri dormiebant. peragitur totus ordo supplicij, ne quid se meretrix negaret vidisse. O miserum, si quis meretricem offendit. O miseram matrem familiæ, si cuius formæ meretrix inuidet: nihil petenti prator negaturus est. **M**VSÆ. Hic est Flaminius qui exiturus in prouinciam, vxorem à porta dimisit. **A**RGENTARI. Non obicio luxuriam: non obicio histrionum iocos. apud vos refrixerunt in conuiuium, nihil aliud quàm oceiditis. Qui in carcere vixerunt,

in conuiuio perierunt. **BLANDI.** Feriatur in foro, omnes videant, meretrix audiat. Reliquiæ prætoris vno trahebantur. Maiestatem læsam dixissem, & exeunti tibi licitor à conspectu meretricem non summouisset. **VIBII RVFI.** Paratus erat accusator cum commentariis. aiebat, Quid si meretrix desiderarit? In hoc te cum vxore non misimus: Vt salua prouincia sit, optemus meretrici bonam mentem. Dedimus tibi legatum, dedimus quæstorem, vt tu cum meretrice cœnares? meretrix vxoris loco accubuit, in mo prætoris. **P. ASPRENATIS.** Vni fortasse osculo donauit homicidium. Etiam carnifices cœnaturi manus abluunt. **PORCII LATRONIS.** Ne à sobrio quidem licitore percussus est. Non inquiri in totum annum, vna nocte contentus sum. Bibe licitor, vt fortius ferias. Equid intelligitis, quomodo damnatus sit, qui sic occisus est? quid scio, an in cuius gratiam occisus est, in eiusdem etiam damnatus sit? Quantum tibi perdiderat, tantum tu meretrici dedisti. Si negaret, quos testes haberem? quis enim in illo conuiuio fuit, cui tecum sit credendum? Facilius est, vt qui meretrici multa dederit, homicidium neget: quam vt qui hoc quoque dedit, quicquam denegarit. Nunquam istud mulierum oculis ostendi solet, aut ista iam sæpe vidisset. **LVLII BASSI.** Inter temulentas reliquias sumptuosissimæ cænæ, & fastidiosos sub ebrietate cibus, modo excisum caput humanum fertur. Inter purgamenta & iactus cœnantiæ, & sparsam in conuiuio scobem, humanus sanguis euerteritur. Gratulor sorti tuæ prouincia, quod desiderante tale spectaculum meretrice, plenum carcerem damnatis habuisti. Seruum si verberare voluisses, extra conuiuium abduxisses. **ROMANI HISPONIS.** Quis ferret te, si in triclinio tuo iudicium coegisses? Scelus est, in conuiuio damnari hominem: quid occidere? ad arbitrium meretricis de reo pronunciaſti: nisi forte facilius in honorem eius decollas, quam iudicas. **FVLVII SPARSI.** Contractam sanguine humano mensam loquor, strictas in triclinio secures. Quis eredit ista aut concupisse meretricem, aut fecisse prætorem? Cadauer, secures, sanguinem loquor. Quis inter hæc de conuiuio cogitat? Hominem, inquit, occidi nunquam vidi. alio quam Flaminio prætore omnia alia vidisti. **SILVIUS POMPEII.** Virum nobilissimum, & tantis honoribus functum

sanctum turpiter meretrix clementem fecisset, crudelem
 fecit. Nunquam vide, adice si vis. nec alio prætorè videre
 potes ALBVTII SILI. Si quis autem est, Iudices, qui desi-
 deret, vt prætoris referam crudelitatem, quot præter hunc
 iugulauerit, quot innoxios damnauerit, quot carcere in-
 cluserit: huic ego me satisfacturum polliceor. vno conui-
 uio, cum sua prætura reum euoluam. Instituuntur ab isto
 in prouincia epulæ, & magnifico apparatu extruitur con-
 uuium, distinguuntur argenteis poculis aurea. quid mul-
 ta? e carcere in conuiuium prætoris, qui stupenti mise-
 ro meretrix arridet. Interim virgæ promuntur, & victima
 crudelitatis ante mensam ac deos trucidatur. Me mise-
 rum imperij Romani terrore lussisti. O qui crudelitate su-
 perasti omnes tyrannos, soli tibi inter epulas voluptati
 fuit morientium gemitus. hic victimus apparatus cœnæ
 fuit. In eodem triclinio video prætorè, amatorem, scort-
 ta, cades. Meretrix prætori, prætor prouinciæ imperat. In
 conuiuiò constituitur catenatus: qui cum languentis
 prætoris istius apexit oculos, existimans ipsum prætoris
 beneficium dimitti, gratias isti agere, & utrisque mani-
 bus mentem tenens: Dij, inquit, immortales tibi parem
 gratiam referant. Quicumque in eodem triclinio accuba-
 bat, alius vbertim demisso capite flebat: alius auertebat
 ab illa crudelitate oculos: alius ridebat, quò gratior esset
 meretrici. hic iste inter varios conuiuarum vultus sub-
 moueri iubet: miserum stare ad præbandas ceruices in-
 motum. Interim distinguitur mora poculis. nec sobrii
 quidem carnificis manu, ciuis Romanus occisus est. Non
 peto, quo minus securi percussatur: illud rogo, legi po-
 tius quàm scorto cadat. Memento terrorem imperio
 quæri, non oblectamenta mulierculis. Quid ego nunc
 referam, Iudices, ludorum genera, saltationes, & illud de-
 decoris certamen, prætorne se mollius moueret, an me-
 retrix? CAPITONIS. Exsurgite nunc Bruti, Horatij, De-
 cij, & cetera decora imperij. Vestri fasces, vestrae secu-
 res, in quantum, pro bone Iupiter, dedecus reciderunt! I-
 stis obcœnæ puellæ iocantur. Quid si per Deos immor-
 tales nullo soleanni die, populo inspectante, in foro con-
 uuium habuisses? non minuisses maiestatem imperij
 nostri? atqui, quid interest conuiuium in forora, an

forum in conuiuium attrahas? Deinde descripsit, qualiter in foro decolleretur. Ascendit prætor tribunal, inspectante prouincia: noxia post terga ligantur manus, statim intento ac tristi omnium vultu: fit à præcone silentium: adhibentur deinde legitima verba: canitur ex altera parte classicum. nunquid vobis videor describere conuiuiales iocos? Heu quam dissimilis exitus iniitiis adest! Accusauit te: quis? Iudicant te: qui? Te prætor damnatum pronuntiauit: occidit meretrix. **BYTEONIS.** Vt iste cum amica cœnaret iucundius, homo occisus est. Nunquid Iudices, vaquam pro rostris vidistis prætorem cum meretrice cœnantem? **VOTIENI MONTANI.** Qui sic conuiuatur, quomodo irascitur? Damnaturi iurant nihil se gratia, nihil precibus dare. postulo, vt in hanc legem iures. Maiestas populi Romani per omnes nationes, per omnes diffusa prouincias, in sinu meretricio iacet. Ea imperat prætori nostro, quæ proficit: cuius osculo nemo se abstinuit, nisi qui pepercit suo. Conuiuas tuos ipsa narra: fuere credo tribuni, fuere præfecti, fuere equites Romani: cum iis ergo prætor. **CASSII SEVERI.** Ne de seruo quidem aut captiuo, omni loco, aut omni genere, aut per quos libebit, aut cum quibus libebit, supplicium sumi fas est, adhibeturque ad ea magistrates ob custodiam, non lætiam. **TRIARI.** Quo crimine damnatus est? cædis. non tamen in conuiuio occiderat. Animaduerte diligenter, meretrix, ne iterum homicidium roges.

DIVISIO. MONTANVS VOTIENVS has putabat quaestiones esse: An quod quis in magistratu peccauit, procos. vindicari possit maiestatis lætæ. Reus enim quòd tueri se factò non potest, ad ius confugit, & dicit se hac lege non teneri. Num quicquid peccauit in magistratu aliquis, maiestatem lædit? Puta aliquem, dum magistratus est, patrem suum occidere, veneno vxorem suam necare. Puto, non hac lege causam diceret, sed illis patricidij & veneficij. Vis scire, non à quo fiat, ad rem pertinere, sed quid fiat? priuatus potest accusari maiestatis lætæ, si quid fecit quo populi Romani maiestatem læderet. Puta amicam habeat Proconsul: ideo maiestatis damnabitur? quod amplius dico, puta matronam corripit, dum Proconsul est: adulterij causam dicit, non maiestatis. Singula, inquis,

inquit, æstima quæ obiicis. si tantum amicam habuisses, nunquid accusares? quod animaduerrisset in aliquem nullo rogante, nunquid accusari possit? Si non omne non rectè factum hac lege vindicari potest, an id quod sub auctoritate publica geritur? Nam cum adulterium committit, tanquam civis peccat, itent cum veneficium cum animaduerrit, auctoritate publica vitur. in eo autè quod sub prætexu publicæ maiestatis agitur, quicquid peccatur, maiestatis actione vindicandū est. Dic enim mihi, si, cum animaduerrere debeat, nee legitimo cultu ac more solenni vsus, interdiu tribunal conscenderit coniuiali veste: si citharisticum canere debeat, symphoniam canere iusserit, non lædet maiestatem? atqui quod fecit, foedius est & comparauit. Deinde si potest vindicari maiestatis lege id quod proconsul, maiestatis publicæ & iuris & apparatus est, peccauit, an hoc possit. Non potest, inquit: nihil enim detractum est populi Romani magnitudini. Is lædit populi Romani maiestatem, qui aliquid publico nomine facit: tanquam si legatus falsa mandata affert, sic audiuntur tanquam populus Romanus illa dederit. Imperator foedus percussit, videtur populus Romanus percussisse, & continetur inito foedere. nunc nec viribus quicquam populi Romani detractum est, nec opinioni. ei imputatur, si quid fecit, non populo Romano. At ex te ceteros æstimat. Nonne & ante hunc alij fuerunt, ex quibus æstimari possit? & post hunc erunt. At singulorum vitia nemo vrbibus adscribit. Attamen factum ipsum turpe est. Et multa alia: nec ideo illis populi Romani maiestas læditur. Nemo pæne sine vitio est: ille iracundus est, ille libidinosus est: non tamen si quid in aliquo est mali, eo statim maiestas læditur. Deinde ad facti ipsius æstimationem venit, & dixit hæc obiici, quod meretricem habuit, quod aliquem occidit, quod noctu, quod in conuiuio, quod rogante meretrice. SÍLO POMPÉIVS has adiecit quæstiones: An si quod ei facere licuit fecit, non possit maiestatis lege accusari. Potest, inquit. hæc enim lex, quid oporteat, quærit: aliq, quid liceat. Licet ire in lupanar. si precedentibus falsibus prætor deduceretur in lupanar, maiestatem lædet: atqui quod licet fecerit. Licet qua quis velit veste vti. Si prætorius in veste seruili vel muliebri dixerit, violauerit maiestatem.

rem. Deinde illam fecit quæstionem, An ei hoc facere licuerit. Non licuit, inquit, illo loco, aut illo tempore, aut ex illa causa occidere. Quædam quæ licent, tempore & loco mutato non licent.

COLOR. De colore, inquit, queritur, quò vti debeat is, qui pro Flaminio dicit. Quædam controuersæ sunt, in quibus factum defendi non potest, excusari potest: ex quibus est & hæc: Non possumus efficere vt propter hoc non sit reprehendendus: non speramus vt Flaminium iudex probet, sed vt dimittat. sic agere debemus, tanquam pro facto non emendato, non scelerato tamen. Itaque negabat se pro Flaminio narraturum **MONTANVS**, sed quæ obijciuntur responsurum. Aiebat autem illam sententiam **Rufi Vibij**, colorem actionis esse bonum. **SENECIO** dixit, bonum se habere animum pro reo, in quo libido omnis intra meretricem esset, crudelitas intra carcerem. Ipse **Montanus** illum locum pulcherrimè tractauit, quam multa populus Romanus in suis Imperatoribus tulit: in **Gurgite** luxuriam, in **Manlio** impotentiam, cui non nocuit & filium & victorem occidere: in **Sylla** crudelitatem, in **Lucullo** auaritiam. In prætore, inquit, cum illi constitit abstinentia, diligentiam excutiatis, quomodo vna nocte cœnauerit. vtrum tamen, inquit, iniqui est quod obijciunt, quod damnatus perierit meretrice postulante, prætorem perire damnato. Colorem **Fuscvs Arellivs** hoc introduxit: ebrium fuisse, nescisse quid fecerit. **Silo Pompeivs** hoc colore vsus est: Non putauit ad rem pertinere, vbi aut quando periret qui perire deberet. **Tritarivs** ineptum introduxit colorem: Sermo erat, inquit, in conuiuio: contemni nimiam prætoris lenitatem: alios fuisse prætores, qui quotidie animaduertent. huius anno nullum esse occisum. Dixit aliquis ex conuiujs: Tu ergo nunquam iratus? dixit & mulier. Ergo iratus, quod clementia sua contemptui esset: Curabo, inquit, sciant non deesse mihi sceleratum, quem videre lucem vltra non oportet. Occisus est. qui? damnatus. vbi? in prætorio. quo tempore? Est enim vllum tempus quo nocens perire non debeat? **Gallvs Vibivs** dixit: Meretrix orauit. timebam mehercules ne exorasset: vt aut occideretur indemnatus, aut damnatus viueret. Ex altera parte multa

multa bene dicta sunt, multa corruptè: in descriptione supplicij vtrique illi qui voluerunt omnia legitima supplicij verba in sententias trahere, in vitia inciderunt: tamquam dixit TRIARIUS, Summoue, audi, licitor? summoue à pratore meretricem. hoc loco non male adiecit, Verbera: sed vide ne virgæ tuæ pocula nostra disturbent. Despolia, meretrix. agnoscis hoc verbum? certè prouincia agnoscit. SILO POMPEIUS, homo qui iudicio censebatur, & ipse ad hanc descriptionem accessit, minimum tamen mali fecit: ait, Animaduerte meretrix. Age lege, quicquam enim lege hic agitur? HISPANVS dixit: Age lege, tibi dicitur, Flamini; viue sine meretrice, cœna sine carnifice. ARGENTARIUS in quæ solebat schemata, attrectationem violentissimam fregit. Age lege: scis, inquit, quid dicat? interdū age, in foro age. stupet licitor. idem dicit, quod meretrix tua: hoc nunquam se vidisse. MONTANVS VOTIENSIS dixit: Percussurus licitor ad prætorem respexit, prætore ad meretricem. VBIUS GALLVS dixit: Licitori, quia bene percusserat, propinatum est. Illud quod tanquam Latronis circumfertur, non esse Latronis. pro testimonio dico, & Latronem à sententia ineptè tumultuosa vindico. ipse enim audiui Florum quendam auditorem Latronis dicentem, non apud Latronem; neque enim illi mos erat quemcunque audire declamantem. declamabat ipse tantam: & aiebat se non esse magistrum, sed exemplum. Nec vlli alij contigisse scio, quam apud Græcos Nicetæ, apud Romanos Latroni, vt discipuli non audiri desiderarent: sed contenti essent audire. Initio contumeliæ causa à deridentibus, discipuli Latronis *auditores* vocabantur; deinde in vsu verbum esse cœpit, & promiscue ponij pro discipulo auditor. hoc erat. non patientiam suam, sed eloquentiam vendere. Vt ad Florum reuertar, ille dixit in Flaminio; Refulsit inter priuata pocula publicæ securis acies: inter remulentas ebriorum reliquias humanum euertitur caput. Nunquam Latro sic composuisset, vt quia publicam securim dicturus erat, diceret, priuata pocula: neque in tam mollem compositionem eius sententia euauisset, neque tam incredibiles vnquam figuras compingebat, vt in ipso triclinio inter lectos & iocos & mensas percussum describeret. Ille cum in hac contro-

uersa descripsisset atrocitatem supplicij, adiecit: Quid exhorruistis, Iudices? meretricios lusus loquor. Et ille dixit minus notam sententiam, sed non minus bonam: In socium nostrum prætor populi Romani animaduertit, cum priuata voce, tumultuario tribunali, ebrius fortasse, nec calcatus quidem, nisi si ut omnia spectaret meretrix, diligenter exegit. RUFVS VIBIVS erat qui antiquo genere diceret bellè cessit illi sententia sordidioris notæ. Prætor ad occidendum hominem soleas poposcit. Altera eiusdem generis, sed non eiusdem successus sententiam, cum deplorasset conditionem violatam maiestatis, consuetudinem maiorum descripsisset, qua semper voluissent ad supplicium aduocari, sententiam dixit; At nunc à prætore lege adum est ad lucernam. POLLIO tamen ASINIVS aiebat hanc se sententiam recipere. T. LIVIVS de oratoribus, qui verba antiqua & sordida consecretantur, & orationis obsecritatem seueritatem putant, aiebat Miltiadem rhetorem eleganter dixisse *ὅτι τὸ πᾶν ἡσίων μὴ νοῦνται; ad propinqua insanunt.* tamen in eis etiam si minus est insanix, minus spei est. Illi qui tument, & abundantia laborant: plus habent furoris, sed plus etiam corporis. Semper autem ad sanitatem procliuus est, quod potest detractioe curari. illi succurri non potest, qui simul & insanit & deficit. Sed ne hoc genus protegere videar, in Flaminio tumidissimè dixit MYRRHEDIVS: Prætozem nostrum in illa ferali cœna saginatum meretricis sinu excitabitis occisuri. Et illud tetracolon: Seruiebat forum cubiculo, prætor meretrici, carcer conuiuio, dies nocti. Nouissima pars sine sensu dicta est, ut impleretur circuitus: quem enim sensum habet, Seruiebat dies nocti? Hanc ideo sententiam reuoli, quia & in triculis, & in omnibus huius generis sententiis curamus ut numerus constet, non curamus ut sensus. Omnia autem genera corruptarum quoque sententiarum de industria pono: quia facilius quid imitandum, & quid vitandam sit, docemur exemplo: & certè illud genus cacozelie est, quod amaritudine verborum quasi aggrauatur. Iam res petit, ut in hac controuersa referamus id quod LICINIUS NEPOS dixit: Reus damnatus est legi, periit fornicæ. & illud quod SENIANVS dixit, habet sui generis insaniam, cum diceret nocte non debere sumi suppli-

iam, post longam descriptionem, cum nunc demum ne victimæ quidem occiduntur. Et ad hanc controuersiam Græci apposuerunt manum. dixit in hac Nicetes: Ως ἤκεισιν ὅτι συμπόσιον ἐστὶ, ἢ ἐξῶν. *Vt audierunt conuiuium esse, contenderunt.* ΕΥСТАΜΟΝ dixit: * Πάντες ἐμὲν ἐξῶν ὅτι ἐστὶ σῆτο; *Omnes soli erant dum conuiuatur.* ΓΛΑΥΚΙΠΠΟΣ CAPPADOX cum cœnam luxuriosam descripsisset, indignam maiestate prætoris, adiecit: ἀνηγήσομαι ὑμῖν καὶ τὸν κάμρον. *Narrabo vobis etiam conuiuium.* Hoc idem elegantius dixit ΑΡΔΕΥΣ, cum descripsisset cœnam nocturnam: οὐδὲ ἑρωτικὸς ὁ κάμρος. *Quam amatoria epula.* ΝΙΚΕΤΗΣ dixit: Οὐδέ ποτε τρεῖς καὶ αἰσχροῦ ἴδρον. .. ποδὸς ὄψη. *Numquam vidi sublatum (in sortem neque infortunatum) videris.* ΑΡΤΕΜΟΝ eodem loco aliam dixit sententiam. Οὐδέ ποτε τρεῖς καὶ αἰσχροῦ ἴδρον γυναικόν, τὸ μὲν εἰ δέ; *Numquam vidi sublatam mulierculam à quo non oporteret.* ΓΛΥΚΟΝ dixit: οὐδὲ ἀπώπται, οἷς ἐν τῷ δεσμοῦ τῆς πόρτης ἐστὶν, καὶ ἐπιτρέχει καὶ δεῖσιν ἢ καὶ γὰρ ἢς πέλας; Εἰ μὲν ἀπὸ γῆ. Εἰ γὰρ ἀδικῶν ὄν καὶ ἀπὸ γῆ. *Vt verò iis occurrerunt, quibus facultatem aliquid in carcere est, & amica sedere iussit, clamauit miser quispiam: Me abduc, ego enim afficio iniuria: qui quoniam abduxit.*

CONTROVERSIA XXVI.

Expositum repetens è duobus.

LEX. PER VIM METVMQVE GESTA, NE SINT RATA. Alia. PACTA CONVENTA LEGIBVS FACTA, RATA SINT. Alia. EXPOSITVM QVI AGNOVERIT, SOLVTIS ALIMENTIS RECIPIAT. Thema. *Quidam duos expositos sustulit, educavit, querenti patri naturali pollicitus est se indicaturum ubi essent, si sibi alterũ ex illis dedisset. pactum interpositum est: reddidit illi duos. repetit vnum.*

PRO PATRE. ARELLII FVSCI PATRIS. *Æquum est, vt cum alienis diuidamus liberos, quos non diuidimus cum matribus? si alienum non abstuleris, vtrumque habebis, quid faciam? vtrumque genui, vtrumque desideravi, pro vtroque pactus sum.* ALBERTII

SILI. Vna nati sunt, vna expositi, vna educati, red-
diti potissimum distrahuntur. distraxit illos fortuna ali-
quando à parentibus, numquam ab ipsis. Misere mini,
Iudices, grauis inuidia est. **IUNI GALLIONIS.** Duos
exposui, quia alterum eligere non poteram, periclitor ne
qui cum duobus liberis in iudicium veni, sine vilo reuer-
rar. Nam quem perdam, eligere non possum causa pacti
mei fuit, vt haberem filios; consummatio, vt perderem.
pro filiis tibi debeo, non filios. Pete quantum vis pro
disciplinis, imputa quantum vis pro alimentis: licet plus
petas, dum ne minus reddas. Maiores nostri viderunt,
quàm effusa esset indulgentia pro suis timentium, quàm
parata quicquid poseeretur dare. Itaque pro patre lex,
non cum educatore pacta est. Non potui obligari de eis,
qui in mea potestate non erant. si vis, ex æquo diuida-
mus: at habeatur vtriusque ratio; habeam ego tamdiu
duos quam diu tu habuisti. Nolite timere pueri, non di-
ducam vos. aut vtrumque habeo, aut neutrum. in au-
ctione fratres quamuis hostilis hasta non diuidit. Plus
quiddam est geminos esse, quàm fratres. perdit vterque
gratiam suam, nisi cum altero est. **FVLVI SPARSI.** I-
gnoscere mihi aduersarius debet, meos retinenti, cum in-
ipse alienos concupiscat. repetit quod adhuc habuit, reti-
neo quod modo agnouit. Agnitio diuidet, quos iunxit et-
iam propositio? **CORNELII HISPANI.** Dic vter obse-
quentior sit, vter indulgentior. vterque, inquis. Miraris, si
iam meos diuidere non possum? omnia pro filio pacifcor,
præter filium. **VOTIENI MONTANI.** Ego verò ne patro-
cinium quidem habeo si tam facile filios remitto, libenter
exposui. Reddere illud est liberos, an eripere? Vtroque
modo perdendi erant, vel pacifcenti, vel neganti pactus
sum flets tremensque tanquam cum exponerem. **CESI II
PII.** Ne diuiderem filios, vna exposui. Iste quoque duos
sustulit, qui tantum vno contentus est. Iterum cogor ex-
ponere.

ALTERA PARS IUNI GALLIONIS contra. Expe-
dita partes vestrae sunt. vtrumque ex hoc iudicio pote-
stis patrem dimittere. **MENTONIS.** Iste assuevit carere
liberis: ego etiam si vnum accipiam, necesse est tor-
quear. duobus assueui. Quid vnquam commisi? & habes
domi

domi quos de me interrogas. nihil unquam sine illis feci, nisi indicium. Vim vocas, quæ te patrem fecit? sine herede manere me, qui paulo ante habui filios duos tales, ut ex illis vnus quilibet satis sit. POMPEII SILONIS. Videte quàm modestè agam, ego sustuli, ego educaui, ego reddidi; iste eligat. VIBII RVFI. Salui sunt, inquam, liberi tui. post hanc vim meam iste me osculatus est. PAssIENI. Cædo mihi tabulas testamenti, plures in testamento habeo quàm in pacto: hoc testamentum delere non cogito. si meos filios hæredes facere non possum, tuos faciam; preces meas ad filios transferam. hoc enim nomen licebit, puto, mihi vsurpare, dum litigo. ARELLII FVSCI PATRIS. Fertis hoc optimi iuvenes? ego vos expositos sustuli, ego educaui, ego ægrotantibus assedi: senem me fecistis, & relinquitis? ARGENTARIVS. In ista vi duos filios perdi.

DIVISIO. LATRO sic diuisit; In re vis aut necessitas fit. Nulla, inquit, vis est; arma, lex & vincula, & vltimum periculum complectitur; quorum nihil fuit in tua persona. Illic, ait, vis est & necessitas, vbi velim nolim succumbendum est. mihi erat necesse, non enim poteram habere alterum filium, nisi alterum promissem. Respondetur. Primum non est vis, vbi aliquid expediendæ rei causa patiendum est, sed ratio. tanquam, Quia non possum domum habere, nisi hanc emerò. nulla alia venalis est. hanc occasionem videt venditor, & premit. non tamen hanc emptionem rescindes; alioquin in infinitum calumnia excedet. Dicit alius: Necesse mihi erat. tibi necesse? quare? primum etiamnum carere poteras; deinde & alia via poteras inuenire, sperare alium iudicem. An aliter inuenire non poteras? ergo hoc tibi plus præstiti. An si est in re vis & necessitas, ita tamen rescindantur quæ per vim & necessitatem gesta sunt, si vis & necessitas à pacifcente adhibita est. Nihil, inquit, mea, an tu cogaris, si non à me cogaris meam culpam oportet esse, ut mea pœna sit. Non, inquit. neque enim lex adhibenti vim irascitur, sed passo succurrit: & iniquum illi videtur, id ratum esse, quod aliquis non quia voluit pactus est, sed quia coactus est. nihil autem refert per quem illi necesse fuit. iniquum enim quod rescinditur facit fortuna eius qui passus est.

non persona facientis : Deinde an ab hoc vis admota sit. Tu, inquit, mihi vim admouisti, qui non aliter indicabas, quam si pactus essem. Non est, inquit, admouere vim, aliquid cum certa conditione promittere. si qua vis est, à te tibi adhibita est, quod & sponte & ad exonerandum se venisset, ut tantum patri redderet, quantum educatori superfuisset.

COLOR. Pro educatore **GALLIO** hunc colorem secutus est, se misericordia motum. Cum viderem, inquit, orbem sine hærede esse, dixit modo ipse qui auidus est. Possumus duo patres esse. & dixit illam amabilem sententiam : Da itaque nunc pœnas misericors. **MONTANVS** & **NOTIENVS** sic cœpit : Si quis me vidit, Iudices, modo duorum liberorum patrem, nunc sollicitudine periclitantem, certum habeo, dicit crudelem iudicem. Et summis cum aduersario egit : rogauit, ut altero contentus esset. Et illam sumpsit contradictionem : Nescio, inquit, utrum & dixit : Mihi crede, qui illos optimè noui ; utrum vis elige, ideo sic pactus sum, quia nihil intererat. **HISPO ROMANVS** erat natura, qui asperiores dicendi viam sequeretur : Itaque hoc colore egit, ut inueheretur tanquam in malum patrem, & diceret, crudeliter exponentem, perferde recuperantem. In hoc, inquit, repetit, non quia habere vult, sed quia eripere irascitur mihi quòd duos educaui, quod indicaui. Et cum descripsisset sententiam exponentis, adiecit : Etiamnum mihi videtur eiusdem animi, eiusdem duritiæ : quia nihil putat se debere ei, qui liberos suos educauit. Durus est pater, crudelis est, nolite credere ex illa feritate tam subitam mutationem. Sinite me in vno filio experiri. Dixerat in hac controuersia illam quæstionem, quia dicebat se nequaquam vim adhibuisse : Quid ergo ? quis adhibuit vim ? tu tibi. Non est quod dicas, Quis sibi ipsi vim adhibet ? solet fieri, ecce ego ipse mihi nocui. & illud dixit : Placet mihi in irritum reuocari quæ gesta sunt, dono quòd indicarim. **ARGENTARIVS** dixit ex altera parte, misericordem se nunc esse, quàm cum ignoraret suos. & cum tormenta patrij animi descripsisset, ait : Etiam nunc pacisci volo, quid do, ut liberos meos recipiam ? quid do, ne agnouerim ? Indignabatur **CESTIVS**, detorqueri ab illo totiens, & mutari sententias suas : Quid putatis, agebat, **Arg**

bat, Argentarium esse? Cestij simius est. Solebat & Græcè dicere: ὁ τῆς ἡμέρας μῆς. *Iste simius menses.* Fuerat enim Argentarius Cestij auditor, & erat imitator. Aiebat inuicè: Quid putatis esse Cestium, nisi Cestij cinerem? & sic solebat iurare: Per manes præceptoris mei Cestij: cum Cestius viveret. Omnibus autem insistebat vestigiis Cestij: æquè ex tempore dicebat, æquè contumeliosè, multa interponebat: illud tamen optima fide præstitit, cum vterque Græcus esset, vt nunquam Græcè declamaret: illos semper admiraretur, qui non fuerunt contenti vnius linguæ eloquentia, cum Latinè declamauerant, toga posita, sumpto pallio, quasi persona mutata redibant, & Græcè declamabant: ex quibus fuit SABINVS CLODIVS, in quem vno die & Græcè & Latinè declamantem multa vrbane dicta sunt. Dixit Hæterius quibusdam querentibus, pusillas mercedes eum accepisse, cum duas res doceret, nunquam magnas mercedes accepisse eos qui ἐπιπέλω δὲ μῦθον doceret. MORGENAS dixit: Τὸ δ' εἶδ' ἂν δ' ἴσῃ αὐτὸν φάσῃς ποτὲ γῆρας μετ' εἶν. *Haud scisses Diomedem, vtra de parte fuisset.* CASSIVS SEVERVS venustissimam rem ex omnibus, qui ab auditione eius cum rediret, interrogatus quomodo dixisset, respondit: Μὰ τὴν ἡρώε, & inepte. GLYCON dixit: αὐτὸν αὐτοῦ ποτὲ γῆρας μὲν μὴ δῶκε δῶκε δὲ εἰς αὐτὸν, τὸ δ' ἴδωμεν; *Sè ambo mihi reddideris, par ipsa vitiabis.* GALLIO autem elegantissimè dixit à parte patris, eum in vltima parte testamenti figuram tractaret: Quando ego mortuus ero, tunc mihi heres sit: vis interrogem, vter? TRIARIVS dixit à parte educatoris: Ergo ego tollere potui, educare potui, tacere non potui?

CONTROV. XXVII.

A filio in arce pulsarus.

LEX QUI PATREM PULSAVERIT, MANVS EI PRÆCIDANTVR, Thema. Tyrannus patrem in arcem cum duobus filijs accersit. imperavit adolescentibus, vt patrem caderent. Alter ex his precipitavit se, alter cecidit. Postea in amicitiam tyranni acceptus, occiso tyranno, premium accepit. Reus sit casi patris. Potuntur manus eius. defendit pater.

PRO FILIO. CESTII FIL. Felicior essem, si plures reos defenderem. **TRIARI.** Hæc vulnera quæ in ore videtis meo, postea feci quàm dimissus sum. **IUNI GALLIONIS.** Gratias ago filio, quod me non reliquit solum tyranno. quod munu illius vsus sum, ego iussi. itaque crimi ni meo assum. Amicus, inquit, tyranni fuit. age, hoc tantum filius meus in arce simulavit? Procumbò, ad genua vestra, Iudices, ille contumax, qui cum vapularem, non rogavi. **MVSÆ.** Occisus est tyrannus, à quo putatis, nisi ab eo qui patrem pulsare non poterat? præcidetis tyrannicidæ manus. quid hoc est? integer tyrannus iacet. præciduntur tyrannicidæ manus, patri præcidite, ne vindicem filium, propter quem ne à tyranno quidem impune vapulaui. Postquam occupauit arcem, secuti sunt illum homicidæ, secuti venefici, secuti quisquis pulsare patrem poterat, necesse fuit patrem cedere, tam hercules quàm necesse fuit spoliare templa, virgines rapere. Aiebam: Fili, fortius ferri. tyrannus spectat. Si talis erat filius meus, qualem describitis, nescio cui magis expedierit tyrannum viuere. O quantum istis debemus manibus, per quas iam nihil necesse est! Occidit tyrannum, sic huius iratæ manus feriunt. Cum occideret tyrannum, sic aiebat: Pater interfecit, pater te ferit. sic feriunt qui volunt. Tecum fili inconsideratæ pietatis queror. Validius patrem cæcidisti quàm iussit tyrannus iratus. iacenti ipsas cadaueris manus in me ingessi. **FVLVI SPARSI.** Tales fuerunt, ex quibus posset alter contemnere tyrannum, alter occidere. **IULII BASSI.** Compressas filij manus in os meum impeggi, eedentem consolatus sum. **PORCII LATRONIS.** Cede, inquit, patrem, dum ego negligens sum: præcipitauit se ex arce filius. hoc non est patri parcere, sed sibi. Dura fili, ad tyrannum tibi per patrem eundum est. Tenent ecce cruentum tyranni caput. nunc illas præcidite. **BLANDI.** Ut vidi tyrannicidam ex arce descendentem, nihil prius quàm manus osculatus sum. **POMPETII SILONIS.** Verum ex filiis meis probatis? alter se occidit, alter tyrannum. nemo ius habet in istas manus, meæ sunt istæ. Etiam cum tyranno seruirent, mihi paruerunt. ita mihi superstitute filio mori liceat, vt ego illum qui mori maluit, parricidam vocaui. **ARELLI FVSCI PATRIS.** Rogo vos persecutita-

rem publicam, per modo restitutæ libertatis lætitiã, per coniuges liberosque vestros. nemo tam simpliciter audiuit me rogantem, cum vapularem. Quam languidæ cædentis erant manus! non putares illas tyrannicidium posse facere; istæ mihi salutare porrexerunt cibos, istæ potiones; nunquam tamen indulgentiores sensi manus, quam cum me cæderent. **VOTIENI MONTANI.** Percant, inquit, potius, qui sunt, qui tam fortiter loquantur? Vix inuentus est, qui tyrannum occideret. Fili fortius, inquam, feri, ne nos colludere tyrannus intelligat. suspensas leuiter admouebat manus. filius simulabat ictus, pater gemitus. Si qua est fides, iratus filium exculi, quod me non cæderat. Necessitas magnum humanæ infelicitatis patrocinium est. Hæc excusat Saguntinos; quamuis non cæderint patres, sed occiderint; hæc excusat Romanos, quos ad seruilem dilectum Cannensis ruina compulsi, quæ quicquid coëgit, defendit. Ille quoque mihi pepercisset, si vnicus fuisset. Ille me fratri relinquebat, hic tyranno. Etiamnum, inquit, in facie tua vulnera apparent. Fili, nocet tibi, quod tam cito occidisti tyrannum. **MENTONIS.** Quæritis, quis hæc fecit vulnera? ille cuius cæcidit me in funere manus. Ita mihi libero & viuere contingat & mori, ita oculos meos filij manus operiant, vt ego inter liberos meos fortior steti.

EX ALTERA PARTE. ARELLII FVSCI PATRIS. Tandiu cæcidit patrem, donec placeret tyranno satelles. quid? Tu tyrannicidium facere non potes, nisi in parricidio exercueris manus? Pater, inquit, adest. malo, non enim tantum patrem, etiam patronum cæcidisti. **IVLII BASSI.** Quoniam eo scelerum peruentum est, vt parricidæ pater adsit, non istius aduocationi adsum. defendit quamuis nocentem. Ecquid agnoscitis indulgentiam illius? Frater qui maluit perire quam patrem cædere, infelix causam suam cum fratre iungebat. exclamat iste: Nihil illi mandauit. ego tibi & pro illo satisfaciam. Vt validus, inquit, cæderet: Pro Republ. inquit, feci. Vis tu pudorem habere, nec imputare Reipubl. idem quod tyranno? Pater, inquit, mihi adest. At me hercules frater non adesset. Habuisti, quod tyranno iactares. frater

maluit mori. quisquis cædeandus erat, isti tradebatur. Tyrannum, inquit, occidi. at patrem quantulo minus quam occidisti? POMPEII Silonis. Gaudeo in subsellis istius esse patrem. quomodo enim aliter efficere potuisssem, vt vulnera eius videretis? Non multum refert mea, vbi sit. ab hac parte crimen obijcitur, ab illa ostenditur. Grauior testis esse solet, qui à reo surgit. Talis prorsus pater, quem nemo alius posset cædere, nisi amicus esse posset tyranni. Frater perijt, ne parricidium aut faceret, aut videret. In illa præcipitia non minus, inquam, fratrem fugit quam tyrannum. CORNELII HISPANI. Descendebat cruentus pater, vexato laceratõque corpore vix agnoscendus. putares duos fuisse qui cæcidissent. fecit quod debebat. qui patrem cæciderat, amicum occidit. CESTII PII. Ego, inquit, cæsus sum, pœnam remitto. Mirarer, nisi pro tam bono patre fuisset qui mori vellet. Dignus est quem inuitum vindicetis. Itane apud vos tantum crudeles patres vindicantur? Pater, inquit, iussit, ergo frater tuus impius fuit, qui patri non paruit. Si quando lente parebant satellite; aiebat tyrannus: Non spectatis quemadmodum patrem cæciderit? QUI PATREM CÆCIDERIT MANVS EIVS PRÆCIDANTVR. hanc legem moriens laudauit tyrannus. Nouissime inter filium & patrem tyrannus intercessit. * An non quisquis patrem cæciderit, puniatur. In lege, inquit, nihil excipitur: sed multa quamuis non excipiantur, intelliguntur. Et scriptum legis angustum est, interpretatio diffusa est: quædam vero tam manifesta sunt, vt nullam cautionem desiderent. Quid legis interest, excipere, ne fraudi sit ei qui per infaniam patrem pulsauit: cum illi non supplicio, sed remedio opus sit? Quid opus est caueri lege, ne puniatur infans, si pulsauerit patrem? quid opus est caueri, ne puniatur, si quis aut patrem sopitum, aut subita corporis grauitate collapsum excitauit: cum illa non iniuria, sed medicina fuerit? Nondum de propria, sed de communi causa loquor. Si officiose quis cæcidit patrem, non pulsauit, puniri debet?

DIVISIO. Hanc quæstionem in partes plureis diuisit, An tutus sit, qui tyranno iubente fecit. Cogitate quàm multa tyrannus exegerit. Pro publica innocentia est, non licere hoc quoque tyrannis, vt nos faciant nocentes.

dicentes. Tyranno iubente fecit. miserior fuit ipso vapulante. Non est impudica quæ arcessita fuit à tyranno. non dicitur sacrilegus, qui deorum immortalium dona manibus suis tulit ad tyrannum, aut qui funestas tyranni imagines inter effigies deorum immortalium consecrauit. An tutus sit, qui patre iubente fecit. Non cæcidit, sed paruit. & illud dixit in narrationibus: Stabat contumaci frater vultu. intellexit non posse cogi à tyranno. An tutus sit, qui pro patria facit. An hic pro patria fecerit. Item, An illo iam tempore cogitationem tyrannicidij habuerit, & hoc animo cæciderit, vt aditum faceret sibi ad amicitiam tyranni. MONTANVS & illam quæstionem vltimam fecit; An etiam si quid peccatum est, tanto merito redemptum fuit. GALLIO illam quæstionem primam fecit: An vitio cæsi patris, nullius sit nisi patris. Inuitum, inquit, me nemo vindicaret, si à quolibet alieno cæsus essem, & nollem agere iniuriarum: nemo nomine meo ageret. atqui nihil interest; pœna maior est eius qui cæcidit, ius idem eius qui cæsus est. Contra ait omnibus actionem dari. non enim priuatam esse iniuriam, sed publicam; itaque nec taxatione defungi damnatum; aut iniuriarum pœna, sed manus pendere; ad omnes patres pertinere hoc exemplum, ad omnès filios, & ad ipsam Rempub. tales esse qui fiant tyranni, certè qui tyrannorum amici. Et vltimas has fecit quæstiones: An si pio animo fecit, non teneatur; An bono animo fecerit. Et in illa quæstione Latronis, An tutus est qui patre volente fecerit. Nunc, inquit, fingis in filij patrocinium, sed tunc noluisti. Et adiecit; Ne dixeris idem voluisse patrem quod tyrannum. Quæritis, vtri paruerit? Tyrannus illum amauit, tanquam sibi paruisset. Pater, inquit, voluit. ita tu non tyranno tantum, sed patri dignus parricidio visus es? Cum descripsisset impium in patrem, adiecit: Tyrannum quoque tunc cum amare deberes, occidisti.

COLOR. MONTANVS partem accusatoris declamauit, & hoc colore vsus est: indulgentissimum fuisse in filios patrem; nimiam pietatem eius fuisse notam tyranno. Itaque illum qui quæreret pudicis dolorem ex impudicitia, contumacibus ex seruitute, piissimo patri tormentum quæsisse ex filiorum impietate: & induxit il-

lum animose loquentem, qui iussus est prior patrem cædere. Quid si non cæcidero, inquit, quid facturus es? torquebis? occides? plus est quod imperas, quam quod minaris. Certamen erat in vno nomine, vtrum plus posset natura, an tyrannus. Cæde, inquit: non cædo. verbera: non ferio. Hæc fratre audiente. Et illud dixit, cum promitteret amicitiam tyrannus: Magis præmium extimui tyranni, quam imperium. Et cum descripsisset cicatrice patris: Et forma est adhuc faciei, dixit, ab utroque cæsum putes. MONTANVS tamen aiebat, nihil posse melius dici. Ex hac parte tyrannus iubet, ex altera lex vetat. morieris, si cæcideris: morere, ne cædas. CESTIVS dixit: Tyrannus imperat vt patrem cædas, non est nouum: noluiti facere. Laudaturum me putas? ego verò non laudo. alterius ista gloria est. tu fratrem imitatus es. ARGENTARIVS dixit: Tu patrem cæcidisti, cum & legem nolles, & fratrem. MONTANVS dixit: Parricida este voluisti: violasti patris corpus, fratris beneficium. Ab altera, hoc colore omne declamauerunt tanquam patre iubente fecisset. TRIARIVS dixit: in filij mei manus incutri. BASVS IVLIVS: Ego me filij mei manibus cæcidi. HATERIVS dixit: Ago gratias tyranno, quòd alterum filium meum custodiri iussit, ne mori posset. CESTIVS ait in narratione: Tyrannus iubet cædere, exposita tormenta sunt? quid faciat? moriatur, inquis. hoc dicis: ne cædat patrem, occidat. FVSQVS ARELLIVS dixit: Complecti volo istas manus, optimè de me etiam ante tyrannicidium meritas. GALLIO dixit: viderit quantum tibi se putet debere Respubl. ego plus me quam illam debere tibi iudico. difficilius est quod me iubente fecisti. MONTANVS VOTIENVS dixit in narratione: Si perseveras si. Ji, fratrem sequar. Videris vtrum patrem cædere malis, an occidere. Hanc controuersiam & ab IVLIO SABINO bene declamari memini, cum describeret tyrannum occisum, & cum ingenti gloria ex arce deductum. O te parricidam: nisi post tyrannicidium quoque intelligis, quanto melius frater tuus perierit, quam tu occideris. Illud non probaui, quod multa in te seuera tenuit false dicere. Erat autem vrbaniissimus homo, vt vobis sæpe narraui, vt quicquid illi in eloquentia decrat, vrbaniitate pensaret.

faret. Meminimus cum illum Syriacus Vallius homo disertus accusaret, & videret Latinum Kalumniam testem circa coronam iudicij obseruari, & totiens occurrere eunti Syriaco, & quærere, quid haberet spei: deinde post iudicium, cum Syriacus gratias illi ageret, quod tantam curam sui egisset: At mehercules, inquit, timebam, ne vno rhetore plus haberemus, & testis productus cum interrogatus esset, an accepisset à patre sestertia? dixit quot accepisset. an haberet? negavit. Deinde interrogatus, an Kalumniam haberet? Ipse inquit, negligentiam meam nosti: an habeam, nescio: accepisse me scio & in Domitium nobilissimum virum in consulatu cum thermas prospicientes viam sacram ædificasset, cœpisset deinde rhetores circumire, & declamare: Ego, inquit, sciebam hoc te facturum, & mari tuæ quærenti de tua desidia dixerant; *πρωτον ηγουμην, δευτερον η γελυμιστα*. Duas eius vrbanas res præterire non possum. Secutus erat in provinciam Cretam Oppium Flamam Proconiualem. Græci cœperunt in theatro postulare, vt Sabinus maximum magistratum gereret. Mos autem est, barbam capillumque magistratui Cretensium summittere. Surrexit Sabinus, & silentium fecit, deinde ait: Hunc magistratum ego Romæ bis gessi. his causam dixerat. Græci non bene intellexerunt, sed bene precati Cæsari, perébant, vt honorem Sabinus & tertio gereret. Postea deinde ostendit illos tota comitum cohors: oppressi sunt in templo ab omni multitudine, que postulabat, vt Romam Sabinus cum Turdo profisceretur. Erat inter infames maximè & inuisos homines Turdus. Cum Turdus promitteret iturum se, vt inde posset exire, Sabinus silentio facto, ait: Ego ad Cæsarem non sum iturus cum materia. Postea hoc Sabino cum causam diceret, obiectum est. Multa illum diserte dixisse memini. Cum introductus esset ex carcere in senatum, postulatorum vt diaria acciperet, tunc dixit de fame questus: Nihil onerosum à vobis peto, sed vt me aut mori velitis, aut viuere. atque illud dixit: Nolite, inquit, superbe audire hominem calamitosum.

Sape qui misereri potuit, misericordiam rogat.

Et cum dixisset Senianus locupletes in carcere esse: Homo, inquit, adhuc indemnatus, vt possim viuere, partici-

das panem rogo. Cum mouisset homines & flebili oratione & diserta, rediit tamen ad sales. rogauit ut in Lautumias transferretur. Non est, inquit, quemquam vestrum decipiat nomen ipsum Lautumia. illa animo meo lautes res est. Hoc retuli, ut & ipsum hominem ex aliqua parte nossetis; & illud sciretis, quam difficile sit, naturam suam effugere. Quomodo posset ab illo obtineri, ne in declamationibus iocaretur, qui iocabatur in miseris, ac periculis suis; in quibus iocari eum non debuisset, quis nefcit? potuisse, quis credit? MURRHEDIUS non degenerauit in hac controuersia. nam colorem stultissimum induxit. Voluit, inquit, & hic fratris sequi exemplum dum retineo, dum luctor, visus est patrem caecidisse. Vnum ex his quos audiui declamantes; scio MENTONEM vsuum non patrono patre, sed aduocato. ipsum tyrannicidam induxit dicentem, & colore vsus est: Non iussim se à patre; quia aiebat incredibile omnibus videri, patrem coram tyranno caedi se iussisse: sed initum esse tyrannicidæ consilium, ut per hoc ad amicitiam perueniret, per amicitiam ad tyrannicidium. Hæc eius sententia laudata est, cum deseriberet se patri manus afferentem; Nihil in toto tyrannicidio difficilius feci. Illud dixit; Iam tuum factum esse tyrannicidium si me frater non reliquisset. Et illud dixit; Vos ego tunc respexi templa. leges. Resp. nam si me tantum spectassem, facile tyrannum effugissem, illa, quæ frater effugerat.

CONTRÓVERSIA XXVIII.

Priuignus ab auo raptus nouerca.

LEX. DE VI SIT ACTIO. Thema. *Quidam duos filios sub nouerca amisit, dubiis crudelitate & veneni signis. tertium filium maternus auus rapuit, qui ad visendos nepotes egros non fuerat admissus. querenti patri per praonem, dixit apud se esse. accusatur de vi.*

LVNII GALLIONIS. Violentus & impotens senex hominem liberum sinu meo rapui, quod seruare tibi difficile est, auo dona. Quotiens miserum me puer audies? à

nouerca

nouerca quis est, fugiue reductus es. Habui filiam quamuis iste vnus filius superfit, fecundam. Quam indulgenter puerperia diuisit, natus est filius, dixit, Filius hic meus est, natus est alter: dixit, Hic matris est, natus est tertius: dixit, Hic aui est. Cum quæreret filium, erant qui suaderent & dicerent: Tace, meruit excludi. **CÆSTII PII.** Quam causam rapiendi habebat impotens senex? nunquid fratres eius occideram? ignoscite mihi, si tantum filix meæ mandata narro. hanc solam ex meis morientem vidi. habui filiam: de omnibus meis, **HABYI,** dicendum. Habitu vagabatur lugubri, sordidaque prætexta. omnes illius miserebantur, quosdam etiã dicentis audiui: Quid? iste puer matrem non habet? patrem non habet? auium non habet? **ARELLII FVSCI PATRIS.** Tres filios filix meæ debes, vnum mihi: sine apud me nuttiatur. Quid times? ne non admittare, cum veneris? exposuisse hætenus iuuet. Iam nunc fortuna, aut nouerca narranda est. vt vidit me, hæsit complexibus meis, puerum osculabar miser, interrogabam de fratribus: dum interrogo, dum fleo, perueneram domum. Rogo, ne hoc caulam meam peiorem fecerit, quod ille quem rapui, vnicus erat. **VOTIENI MONTANI.** Mittis præconem, adice illi omnia insignia, **HIC PVER MATREM PERDIDIT, FRATRES AMISIT, NOVERCAM HABET.** Affirmo tibi, non indicabit quisquis fuerit. Erras, & vehementer erras, filios quos perdidisti, non quæris: quæ quæris non perdidisti. Vtra tandem iustior querela est? pater ab auo vnum repetit: auus duos à patre. **VIBII RYFI.** Raptor ille & impotens, dum moriuntur nepotes mihi, ad ianuam steti: plus habeo quod auo, quam quod reo timendum sit. **FVLVII SPARSI.** Vnus perit, alter perit: totiens fortunam accusas, nunquam nouercam. Facinus indignum: puer ad supplicium in domo aui à patre quæritur. Ad ægrotantes nepotis veni, non sum admissus: hæc vis vera fuit. **ARGENTARIJ.** Pater quos confcios habuit, nescio: domi non fui: amissa filia volui aliquem adoptare ex nepotibus: sed aiebam, Quid necesse est? quotiens videre volam, in domum veniam: quotiens volam, in domum abducam: agamus tanquam affines. Tres habes filios: diuidamus; & vide quàm non improbam diuisionem desiderem, ex tribus vnum posco.

Vtinam omnes, quos perdidit, quæreret. **BLANDI.** Cum tradere vellem puerum, nescio quis exclamauit: Puer, nunc peristi. nihil vobis subtraham, quidni? præconi quoque omnia indicaui. **MENTONIS.** Rapui nepotem, habeo, redderem si pater quæreret.

DIVISIO. MONTANVS VOTIENVS in has quæstiones diuisit, An in re vis sit. Nulla, inquit, vis est, quæ arma, quæ pugnam, quæ vulnera non habet. Volo mihi describi comitatum istius tumultus. Quæ turba est? vnus puer, & vnus lenex. Rapuisti, inquit, filium meum, immo nepotem meum sustuli, immo venientem non potui excludere. An si pro illo fuit, fieri vim, quæ facta dicitur, non teneatur qui fecit. Vis iniuriosa damnatur: solet enim esse & salutaris. Cum latrones aliquid obsiderent, si perfodissem villam armata manu, coniugem, liberos eius rapuissem, accusari possem? Quod viuus puer, beneficium meum est. Et medici alligant, & corporibus nostris, vt medeantur, vim afferunt. An pro illo fuerit rapti. Hoc loco accusatio nouerca, & insectatio patris tam patienter suos perditis. **GALLIO** & illam quæstionem fecit, & prius sumendam quæstionem putauit ex persona, quam ex re: An cum auo nepotis nomine agi possit. Non magis, inquit, quam cum patre filij nomine, non magis quam cum matre. Habet sua iura natura: & hoc inter auum patremque interest, quod auo suos seruare licet, patrietiam occidere. Non potes, inquit, sic mecum agere tanquam cum alieno, vt dicas: Quid tibi cum illo qui est insectari filius? tuus heres futurus sit, quem dementem alligaturus est? quadam iura non lege, sed natura nobis attributa. Si nepotem suum auus peccantem aliquid, & inter lasciuos iocos petulantius lasciuientem feriret, num iniuriarum quilibet cum illo ageret? Et vltimam illam **GALLIO** fecit, cum tractasset illa: Licet mihi vt profum facere. deinde, huic profuit. An auo ignoscendum sit, cum pro nepote, affectu latus, fecerit. Hoc loco tractauit, quam indignum esset damnari illum ab hoc. **LATRO** duas vltimas quæstiones aliter posuit, & plus complexus est. Etiam si vim fecit: an tamen damnari non possit, si bono animo fecerit. ait enim, & de animo fieri controuersiam auo, & dicere patrem: Non vt nepo-

tem seruaret, fecit, sed vt infamaret vxorem meam tanquam veneficam, me tanquam veneficæ mancipatum, cui male liberi sui committerentur.

COLOR. Colore ergo hoc **LATRO** eodem vsus est pro patre, vt diceret, ne viua quidem vxore bene sibi cum socio conuenisse: mortuo vero professas inimicitias illum gessisse secum. languente vero puero, illum venisse, cum conuicio, cum vociferatione nefaria, & dicentem & auspicantem quicquid accidit: auctotes habere amicos se, ne admitteret hominem, non ad officium nepotum, sed ad inuidiam & contumeliam generi venientem, qui ad sanos nepotes nunquam dignatus esset accedere: medicos vero suasisse ne veniret, ne puerum confunderet: & impleret suspicionibus. **SILONIS POMPEII** color fuit, vt **Larroni** videbatur, qui controuersia repugnaret. dixit enim, venisse auum ad imbecillum puerum, ad ægros non semper proximos admitti: vtique ad eos qui grauiter ægrotant, sæpe & patrem non admissum. Sic auo quoque intempestiue venienti dictum, Nunc non potes: statim cum conuicio abisse, in altero idem fecisse. **Latro** aiebat hunc colorem optimum esse si recitasset, se recipi non posse quia ponatur, Non est admissus: sub hoc themate intelligere nos, non hoc illi dictum, Nunc non potes: sed ex toto, Non potes. **GALLIO** vtrumque miscuit, & hoc colore, qui videri non potest alioquin thema euertere, parcius vsus est. Dictum est, inquit, illi. Quiescit puer, paulum commorare. medici vetuerunt quemquam admittis scitis solere dicere illos: Nec si pater venerit. Protinus iste clamare cepit, Testor me non admitti, & tantum non tabellis signatis denunciare. Auum distuleram, accusatorem exclusi, iterum, inquit, venit cum conuicio. Iam vnum occidistis, alterum occiditis. Nihil est miserius, quam vbi alicui ex miseria sua inuidia queritur. Non est admissus, cum diceret, se nepotem suum non videre velle, sed inspicere. Sic egit: Veni, non vt istum accusarem, sed vt me defenderem. **GALLIO** hoc colore vsus est. Non admisi auum, quia dictum erat mihi, hoc illum animo venire, vt taperet.

Ex altera parte colorem hunc **CERTIVS** introduxit: Timuisse se de puero, Frustra, inquit, duos occiderat nouer-

ca. & ait: Velle ad vos nocentior venirem reus, velle tres sapere. ARGENTARIUS hoc colore vsus est. rogatum à puero auum. **Negabat**, inquit, posse se viuere, si in illa relinquere tur domo. **HISPANVS** hoc colore vsus est, affectu esse ablatum. **Sustuli**, inquit, nepotem meum. Non potui, inquit, satiari osculis, non potui ab illo tam cito distrahi. nolite mirari: post longum tempus illum videram. **ALBTIVS** hoc colore vsus est, vt diceretur: Noluisse illum in tam infausta domo educari, ex qua duo iam fratres elati essent: ei qui postea decessit, inter causas mortis casum fratris fuisse. Et serauit hunc colorem, ne quid in nouercam, ne quid in patrem diceret: aiebat iustissimum futurum auum, si tantum se defendere voluisset. Quid ergo? quare rapuisti amabam. huic maxime ab initio animum meum addixeram. In domo vestra nihil præter ipsam domum timui: Si apud me duo decissent, ex domo mea illum transtulisset. **MARCELLVM MARCIVM** aiebat sic narrasse: Puer me secutus est: non criminor vobis illum. **quicquid est**, potius quam illius periculo fiat, ego rapui. Vbi est? inquit. Viuit, saluus est: veni, cum voles aspicere. Redde, inquit, patri suo. ego asper. **Age** monstrabo si vis, quis ante me tibi filios abstulerit. **VARIVS GEMINVS** eundem sensum dixit: quæ est ista tam fera pietas, tam præpostera? querere tuos à tertio incipis. **MONTANVS VOTIENVS**, homo rarissimi, etiam si non emendatissimi ingenij, vitium suum quod in orationibus non euitabat, in scholasticis quoque euitare non potuit: sed in orationibus, quia laxior est materia, minus eandem annotatur iteratio. In scholasticis si eadem sunt quæ dicuntur, quia pauca sunt, notantur. Memini illum pro Galla Numisia apud centum viros tirocinium ponere. Ex vncie heres erat patris sui Galla. obiciebatur illi veneficium. dixit rem disertissimam, & omnibus sæculis duraturam, quia nescio an quicquam melius in eo genere casurum dictum. **Vnciam nec** filie deberi, nec veneficæ. Non fuit contentus, adiecit: In paternis tabulis filie locus, aut suus debetur, aut nullus. etiamnum adiecit: Relinquis nocenti nimium, innocenti parum. Ne sic quidem satiare se potuit, adiecit: Non poterit filia tam anguste paternis tabulis adherere, quas aut totas posside-

dere debet, aut totas perdere: & plura multa, quæ mentoria non repeto. Ex iis quædam in orationem contulit, & alia plura quàm dixerat, adiecit, nihil non ex eis bellum est, si solum sit: nihil non rursus ex eis alteri obstat. Idem in hac declamatione fecisse eum memini. Erras pater, inquit, & vehementer erras. quos perdidisti, non quæris: quem quæris, non perdidisti. Deinde: Puer iste inuentus perit. Deinde: Quisquis puero fauet, ne inueniatur optet. Deinde: Puer nisi auum sequitur, fratres secuturus est. Desine quærere: quem si inueneris, sic perdes, vt inuenire non possis. & deinde: Rapuit istum auus, ne raperet nouerca. Et deinde: Vnum tantum pater ex liberis suis quærit, qui saluus est. GLYCON hunc sensum semel dixit, sed genere corrupto: τὸ πρὸ τῆς παιδὸς ὄταν ἀπέθῃ, ἕτε ἀπολείπει. Hic puer cum repertus fuerit, peribit. Habet hoc MONTANVS vitium. sententias suas repetendo corrumpit, dum non est contentus vnam rem semel bene dicere, efficit, ne bene dixerit. & propter hoc & alia, quibus orator potest poetæ similis videri. solebat Scaurus Montanum inter oratores Ouidium vocare. Nam & Ouidius nescit, quod bene cessit, relinquere. Non multa referam, quæ Montaniana Scaurus vocabat. Vno hoc contentus ero. Cum Polyxena esset abducta, vt ad tumulum Achillis immolaretur, Hecuba dixit:

cinis ipse sepulchri

In genus hoc pugnat.

poterat hoc contentus esse, adiecit:

tumulo quoque sensimus hostem.

Nec hoc contentus adiecit:

Æcidea fecunda fui.

aciebat autem Scaurus rem veram: Non minus magnam virtutem esse, scire desinere, quàm scire dicere.

CONTROVERSIA XXIX.

Filio conscia in veneno priuigni.

LEX VENEFICA TORQUEATUR, DONEC CONSCIOS INDICET. Thema. Quidam mortua uxore, ex

qua filium habebat, duxit aliam: Et ex ea filiam sustulit, decessit adolescens, accusauit maritus nouercam venesicij, damnata cum torqueretur, dixit consciam filiam petitur ad supplicium puella, pater defendit.

PRO FILIA. CESTII PII. Non est quòd putetis has lacrymas aut filia esse, aut me patrem. Non prodesset tibi puella nè hoc quidem, quod te frater amauit, nisi mater odisset. Hoc me odisti nouerca, quod scisti consciam me, eligi pœnæ. Dixit, Ante actam eius vitam executiamus. FVLVII SPARSI. Nefaria mulier, filia quoque nouerca, ne mori quodam potuit, nisi & occideret. Inter gladiatores victoris quoque conditio pessima est, cum morte pugnantis. Nullum magis aduersarium timeas, quàm qui viuere non potest, occidere potest. VIBI GALLI. Concitatissima in mortem rabies est: desperatione vltima in furorem animus impellitur. Quædam feræ tela omnia commordent, & ad mortis auctorem per vulnera sua ruunt. Abscissa missione gladiator, quem armatus fugerat, nudis insequitur. Præcipitati non quod impulit tantum erahunt, sed quod occurrit: & naturali quodam deploratæ mentis affectu morientibus gratissimum est commori. VOTIENI MONTANI. Dum filium vindico, vbi grauissimè mihi nocere possit, ostendit. ò mendacium simile venesicio! Sic credibile esse in sorore parricidium creditis? non timeo ne quis hoc in sorore credat, quod ego vix probaui in nouerca. Natam mihi filiam quasi futuræ pacis obsidem sustuli: aiebam, Dum matris meminit, obliuiscetur nouercæ. at illa dum nouercæ meminit, matris oblita est. Filia, inquit, mihi conscia est. post hanc vocem remissa putares tormenta. similis facta torquentis est. Soror fratri venenum dedit? quamdiu luctari sumus, vt crederetur nouerca priuigno dedisse? Nouerca quod volueras consecuta est, damnasse iam pœnitet. ARGENTARII. Facio rem, Iudices, non nouam; liberos meos à nouerca vindico. Peto, ne quia filium vindicaui, filiam perdam. Nisi succurritis, nouerca vicit, ego victus sum. Duxi, nescio peiorem vxorem, an nouercam. Hoc mihi carior est, quod tam inuisa matri fuit. CORNELII HISPANI. Si conscia esset, neminem expectarem: scitis quemadmodum

dum veneficam oderim. Instabat tormentis : aiebam, Mo-
 rere peius quàm odisti. Non satis mihi ardere ignes vide-
 bantur, non satis insidere verbera. dixi : Si quid adiuce-
 re tormentis tuis possum, puto iubebo filiam afferri. Vo-
 cet huc aliquis matrem. quid expauiisti puella ? quid ad si-
 nus meos refugisti ? quid extrinaxisti tanquam nouercam ?
MARILLII. Ne inter supplicia quidem desinit occidere.
 & hanc quisquam putet non potuisse venenum sine con-
 scia dare ? Puella, quæ occidisse fratrem dicitur, quid an-
 te peccauit ? nouerca quoque ante occidit priuignum
 quàm filiam. & Bonæ spei est, quæritis argumentum ? ma-
 tri suæ non placet. **ARELLII FVSCI.** Etiam cineribus
 suis infesta est nouerca : quod vnum potest, persequitur
 forem tuam. Quid adhuc potest nosse, nisi fratrem ? pro-
 fis illi apud vos. quòd illam pater laudat, profit quòd ta-
 lis mater accusat. **MENTIONIS.** Non misereris huius ? mi-
 serior est quàm frater. Ille habuit sine dubio nouercam
 torqueri. Consecuta es mulier quod voluisti. solus om-
 nium magis sensi nouercam, cum perdidisti. *Porcij Latronis.*
 Habui filium tam bonum, vt illum amare posset etiam
 nouerca : nisi in eam incidisset quæ posset etiam filiam o-
 disse. Huc mea scelera reciderunt, vt parricidium puel-
 lare sit. ætas, si magnitudinem rei non intelligit, non est
 idonea parricidio. Sed veneficæ, inquit, filia est. Si pa-
 rentes inspiciuntur, cur non potius patri videatur simi-
 lis, cui placet, quàm matri cui displicet ? Denique non re-
 cuso, quo minus in illa vel matris exigatur imitatio. illa
 cum huius ætatis erat, nec nouerca erat. nec venefica.
ALBVTII SILI. Duxi vxorem, nullis adhuc inquina-
 tam fabulis. nec miror, innocentem tunc fuisse : adhuc
 puella erat. **BLANDI.** Vt scelerata sit, nempe matri
 suæ similis est : ante veneficium oportet faciat, quam par-
 ricidium. Filia, inquit, conscia est. Di te perdant. etiam
 cum torqueris, occidisti. Seruus tortus Catonem conscium
 furti dixit. Quid agitis ? vtrum plus creditis tormentis,
 an Catoni ? **BVTIONIS.** Si conscius à te puella quære-
 tur, nominato patrem. Quod nouerca tam sero, puella
 tam cito ? Filia, inquit, conscia est. Male pereat : at ego
 te putabam vnus nouercam. **TRIARI.** Filia, inquit,
 tua conscia est. Videbatur sibi post hanc vocem vicisse,

Amisum fratrem fleuit in funere, totius populi habitum lacrymis suis expressit: itaque illam nouerca peius perire voluit quàm priuignum. Filia, inquit, conscia est. Hoc vltimum fuit nouercæ beneficium. **Q**HATERII. Succurrite quæso, ne cum torta sit quæ filium meum occiderat, filiam etiam dum torquetur occiderit. Liberos semper effero vnius mulieris aut mendacio, aut veneno. Non flet quantum reæ satis est. quemadmodum illi extorquebo lacrymas? afferte mihi imaginem fratris. video subito desiderio fletus concitatos, nunquid talem vultum, cum mater torqueretur, habuit?

PARS ALTERA TRIARII. Si odissemus te, pateremur eum eiusmodi filia viuere. Quarumdam ferarum catuli cum rabie nascuntur: venena statim à radicibus pestifera sunt. Quantum illi ad scelera ætatis adiecit, quòd illam nouerca peperit? Quid illa, quæ fratrem in moram patri sequenti sparsit? Habemus exemplum, quod & sorori conueniat, & virgini.

DIVISIO. **C**ESTIVS in duas partes coniecturam diuisit, & primum quæsiuit. An conscia illi opus fuerit: deinde, Si opus fuit, an hanc habuerit. Non seruauit autem modum. Nam & illum locum diu tractauit, non posse sortem in mortem fratris impelli. Et iterum tam puellam voluit videri, vt nulli esset idonea ministerio. Itaque elegantissime deridebat. **M**ONTANVS **V**O TIENVS in hac controuersia ineptias rhetorum, quòd sic declamarent, nunquam hæc quæ nominata est, infans esset: nec intelligerent fatalis esset, ne futuram quidem ream. Itaque hoc debemus, inquit, proponere nobis puellam eius ætatis, in qua torta, credibile scelus illud quidem, sed intolerabile esse aiebat. Induxerat Cestius matrem dicentem filia: Da fratri venenum. **T**RIARIVS multo rem magis ineptam, quia non inuenit illam, sed concupiuit: nam excessus sententiam traxit. Induxerat nouercam dicentem: Da fratri venenum. fecit illam respondentem: Mater & mihi da, quid enim tam absurdum, quàm matrem sic locutam cum puella, Da fratri venenum? Non ferebant nec illam Triarij sententiam, qua aliter **H**A T E R I V S vsus est, cum ad epilogum peruenisset. Hoc loco debebat reus flere: non flet puella. inueniat quemadmodum flet aliquis, hoc est imaginem fratris

fratris. Illa enim si tam puella est, ut dicat, Mater, quid est venenum? non potest tantæ pietatis esse, ut eam imago fratris in lacrymas concitet. Tanta autem error est in omnibus studiis, maxime in eloquentia, cuius regula incerta est, ut vitia quidam sua & intelligant, & ament. **CESTIVS** pueriliter se dixisse intelligebat: Mater, quid est venenum? Deridebat enim **MVRRHEDIVM**, qui hanc sententiam imitatus est in epilogo, cum alloqui cœpisset puellam, & diceret; Compose te in periclitantium habitum, profunde lacrymas, manus ad genua demitte, rea es. fecerat respondentem puellam: Pater, quid est rea? Et aiebat **Cestius**; quod si ad deridendum me dixit, homo venustus est. Et ego nunc scio, me ineptam sententiam dicere. multa autem dico, non quia mihi placent, sed quia audientibus placitura sunt. Et illud **RUFIVIBII** tolerabilius aiebat esse, sed & ipsum aliqua obiurgatione dignum dixerat in epilogo; Nutrix ream tolle. Illud in **HATERIO**, qui & promisit oratorem, & præstitit, negabat se posse ferre quod dixerat; Hæc rea non mittenda in exilium, sed ferenda est. Cum sciret, inquit, in exilium exportandos locari solere, quid enim intelligi vult hac sententia, nisi ex toto puellam ambulare non posse usque in exilium? verum est, sed nec mater eius potuisset. **SILO** à parte patris comparisonem fecit inter se matris & filie rotam hac figura declamavit. Non sum, inquit, vobis dicturus, qualis debeat esse venefica; operam perdam, si cœpero describere, debere esse ætate prouectam, usu exercitam, inuisam viro, quæ possit etiam filiam occidere. Superuacuum est ut pluribus verbis, in hac ipsa causa habemus veneficæ exemplar. Comparemus inter se duas reas, nec est quod quaratis aliquem, qui cognitionem vestram per omnes comparationis parteis ducat, ego vobis dicam, quomodo illam accusauerim. Ego illi obieci antea actam vitam: vos illi potestis obiicere. Et sic omnia circumiit, & comparando defendit illam quæstiuunculam, quæ in prima parte tractata erat à quibusdam, Non illi utique fuisse opus, & conscia sic transeurrit: Aiebat, inquit, tota actione rea hæc, Quam consciam habueram, ego negabam illi opus fuisse, aiebam, In eadem domo eras, venenum norum erat, noueræ occasio facilis coniuuenti, non eras suspecta, nemo te timebat

propter sororem. Ex altera parte hoc usus est colore: Nouercam video venenum dedisse, vt filia sua sola heres esset: eandem illi & consciam fuisse veneficij & causam. Omnes declamatores aiebat voluisse aliquid noui dicere, eo loco quo nominabat nouerca filiam consciam, dixit, inquit **HYBREAS**: *ἡ δὲ ἐψόχετο τῆς ἰδίας θυγατρὸς; ὅσα ἀδελφῆς τῆς ἐμῆς.* Hanc sententiam **FVS CVS ARELLIVS** cum esset ex Asia, non casu dixit, sed transfudit ad verbum quidem: Quid ergo, inquit, mentita est de filia sua? immo de mea. Modestius hanc sententiam vertit **HATERIVS**: Quid ergo? mentita est, quæ nihil lamentabatur de accusatoris sui filia? **CESTIVS** dixit: Nominauit priuigni sui sororem. **ALBVTIVS** dixit: Quid habuit quod dubitaret, an parceret filia eius à quo occidebatur, sorori eius quem occiderat? **TRIARIVS** dixit: Quid ergo mater mentita est? tolle matris nomen, post damnationem nouerca est. **BLANDVS** dixit: Nominabo istam quæ patri affuit, istam quæ mortuo fratre ac matre non fleuit. **SILO POMPEIVS** dixit: Filia, inquit, mihi conscia est. post hoc, eundem vultum eius notauit, quem videram moriente priuigno. **MONTANVS VOTIENS** Marcellum Marcium amicum suum, cuius frequenter mentionem in scriptis suis facit, tanquam hominis disertis, aiebat hanc dixisse sententiam: Inuenit quomodo damnata accusaret, moriens occideret, tota torqueret. non est hoc iudicium, sed alterum nouercæ veneficium. **LATRO** dixerat cum descripsisset tormenta: Instabam super caput non accusator, sed tortor: ipse ignes subiiciebam, ipse ad intendendum eculcum manus admovebam. ego non bibam sanguinem istius, non eruiam oculos? filium mihi eripuit: nisi citius illam oppressissem & filiam abstulisset. **TRIARIVS** dixit: Cum accusarem, obieci veneficium. In vltima parte inter preces meas excitauit puellam ad vltionem fratris sui. Hæc res maximè Iudices mouit, hæc maxime nouercam offendit. **ALBVTIVS** dixit: Postquam nominauit filiam, ad me respexit: videlicet vt sciret, an satis torfisset. **NICATES** egregie dixit in hoc eodem loco. *οὐκ ἔστιν ἐμοί, φησὶν. ἡ θυγάτηρ, ἐξ ἀποδείξεως ἐπιτερος.* Conscia mihi est, inquit, filia, & exinde adiecit. **MONTANVS** cum diceret illum locum quamuis sceleratos parentes, velle tamen innocentes liberos suos esse, dixit:

xit: Potest ista filiam veneficam fingere, si potest facere. difficilius est filios inquinare quàm perdere. & illud: Fauete sæculo, Iudices, cum ingentia sceleta ferat. ne etiam immatura tulerit, fauete. nullum scelus commissum sit, nisi quod solet. fauete, vt potius non desierit nouerca paricidium facere, quàm soror cœperit. Damnare illam potui, effugere non potui. Sero fecisti nouerca. si hoc ante dixisses, potuisti præuaricationem pacisci rectè cum damnareri, animosa eras. rectè nihil potes facere. si qua fides, accusator insidias reæ timui, nusquam à sinu meo dimisi puellam. ipse omnes prægustauit cibos. O incauta futuri mortalitas! postquam ad tortorem perduxi nouercam, timere de filia desij.

COLOP. Omnes illo colore vsi sunt, nominatam à nouerca filiam in dolore patris. GALLIO phura dixit: Fortasse, inquit, hanc nominauit, vt veros conscios celaret: fortasse, vt quia acerrime instabat accusator, hoc metu territus finem tormentis imponeret: fortasse in dolore tormentorum stupefacta nesciuit quid loqueretur. Nouissime dixit, fortasse in hoc, vt quæ pœnas veneficij dabat, accusationis exigeret. Illum sensum adiecit: Ex meis hoc affectibus æstimo. cum tum ira, tum odio furerem, circumspiciebam omnes vltionis vias, oblitus innocentiae. si prius habuisset liberos nouerca. occidisset. In hanc ipsam quotiens impetum facere volui? sed propter hoc à me tuta erat, quòd à matre non erat.